

PREUČEVALEC GORATE SLOVENIJE

MILAN NATEK

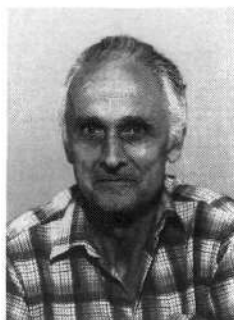
Konec letošnjega januarja bo dopolnil sedemdeset let bogatega, ustvarjalno plodnega in uspešnega življenja naš priznani, uveljavljeni in cenjeni geograf **dr. Drago Meze**, znanstveni svetnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti v pokoju, pisec številnih in raznovrstnih ter odmevnih znanstvenih razprav, poljudnoznanstvenih prispevkov in strokovnih poročil.

Je eden izmed redkih slovenskih znanstvenikov — geografov, ki je znaten del svojih raziskav namenil preučevanju našega alpskega in predalpskega (predvsem) hribovskega sveta, njegovim naravnim in pokrajinskim značilnostim ter posebnostim, tamkajšnjim ljudem, njihovu gospodarskemu udejstvovanju in sploh obče značilnim karakteristikam kulturne pokrajine skozi posamezna obdobja njenega zgodovinskega razvoja. Naš jubilar je s svojimi raznovrstnimi raziskavami razgrnil podobo naših hribovskih predelov in njihovih pokrajin, njihove gospodarsko-proizvodne potencialne, predsem pa je v žarki luči predstavil hribovskega človeka kot najpomembnejšega dejavnika in usmerjevalca gospodarskega razcveta, napredovanja ali usihanja naših alpsko-hribovskih predelov.

V Mezetovih znanstveno-raziskovalnih izsledkih stopajo v ospredje tisti temeljni naravni in pokrajinski dejavniki, ki so skozi posamezna obdobja vplivali na preoblikovanje in razvoj kulturne pokrajine in njene fiziognomske podobe. Hribovski svet z vsemi svojimi aktualnimi in raznoterimi problemi je bil v določenih obdobjih temeljna in osrednja raziskovalna usmerjenost Mezetovega znanstvenega dela. S svojimi novimi in izvirnimi izsledki ni obogatil samo slovenske geografske misli, temveč je z njimi začel prenekatere obče veljavna spoznanja, ki so podrobneje in dokumentirano osvetlila odnose in razmerja med naravo oziroma okoljem in človekom oziroma družbo. To so tisti enkratni in neponovljivi spleti pokrajinsotvornih sestavin, ki dajejo sleherni pokrajini nenadomestljivo individualnost, obenem pa odmerjajo svojstven ritem in utrip vsakdanjega načina življenja vseh socialnih slojev prebivalstva. In to so le nekateri utemeljeni razlogi, da se spomnimo dr. Draga Mezeta ob njegovem življenjskem jubileju tudi v našem Planinskem vestniku.

ŠTEVILNA PODROČJA DELA

Rodil se je 26. januarja 1926 v Ljubljani. Brezskrbno otroštvo je preživel v Logatcu. Že pred drugo svetovno vojno se je s starši preselil v Ljubljano, kjer je obiskoval gimnazijo. Maturiral je leta 1946 in šest let kasneje diplomiral iz geografije na ljubljanski univerzi, kjer je leta 1965 tudi doktoriral s tezo »Geomorfološki razvoj Gornje Savinjske doline«. Že od leta 1949 je honorarno delal kot pomožni asistent na Inštitutu za geografijo pri SAZU. V obdobju 1952—1991 je bil tam redno zaposlen (od leta 1976 Geografski inštitut Antona Melika), najprej kot asistent, od leta 1963 višji strokovni delavec, nato višji znan-

Dr. Drago Meze

stveni sodelavec in od leta 1973 dalje kot znanstveni svetnik SAZU. Ob mnogovrstnem raziskovalnem delu je bil dejaven še na številnih drugih upravno-vodstvenih področjih: bil je tajnik (1967—1976) in upravnik (1987—1992) Geografskega inštituta Antona Melika, urednik Geografskega vestnika, sourednik Geografskega zbornika, član najrazličnejših strokovnih teles itd. Za svoje vestno in uspešno delo je dobil več javnih zahval in priznanj: nagrajen je bil s studentsko Prešernovo nagrado (1950), dvakrat je prejel nagrado za znanstveno-raziskovalno delo — nagrado Sklada B. Kidriča (1967 in 1983), pa nagrado in priznanje Skupščine občine Mozirje (1970), državno odlikovanje red dela z zlatim vencem (1982), priznanje Geografskega društva Slovenije (1972) itd. Mezetova raziskovalna dejavnost je bila usmerjena na različna področja razvejane geografije. V tem priložnostnem zapisu ob njegovem jubileju se bomo omejili predvsem na omembo tistih področij, ki so neposredno povezana z našim gorskim svetom, alpskimi dolinami in kotlinami, kakor tudi z nadvse pestro in slikovito sestavo slovenskega predalpskega sveta.

PREUČEVANJA HRIBOVSKIH KMETIJ

Geografska podoba in problematika slovenskega alpskega sveta je bila ena izmed osrednjih tematik, ki jo je dr. Drago Meze z vso predano odgovornostjo in zavzetostjo preučeval več kot štirideset let. Suhoparno statistično naštevaje pokaže, da obsega njegova bibliografija s tega področja blizu sto bibliografskih enot; sestavljajo jo študije in razprave, objavljene v slovenskem ali tujem strokovnem tisku, članki, kritični in polemični zapiski, pa številna gesla v Enciklopediji Jugoslavije, kakor tudi v njeni slovenski izdaji, v Enciklopediji Slovenije itd.

V Mezetovih raziskavah in preučevanjih je zajeta pestra problematika našega alpskega sveta in sega na različna področja močno specializirane geografije. Njegova preučevanja v alpskem svetu obravnavajo ledenike, snežišča, geomorfološki razvoj, poplave in povodnji, problematiko hribovskega podeželja itd. Izvirna in nadvse dragocena so njegova preučevanja hribovskih kmetij (samine), prebivalstva in njegovih socialnih in de-

mografskih sestavin. Posebno zvrst zajemajo nekateri poljudno-znanstveno obarvani vtisi in popotni zapisi. Kljub izredno obsežnemu delu, ki ga je opravil dr. Meze na raziskovalnem področju hribovskega sveta, s čimer ga je približal tudi širši strokovni javnosti, skušajmo vsaj v nekaterih glavnih obrisih zajeti in predstaviti vsebinsko izredno široko problematiko, ki jo s svojimi pojavi, procesi in sploh z vso aktualno in kompleksno pojavnostjo poraja in ponuja naš gorski svet.

Večletna in sistematična preučevanja so zajemala celotno Gornjo Savinjsko dolino in dokumentirano prikazujejo razvoj in oblike tamkajšnjega površja v zadnjih obdobjih zemeljske zgodovine. Kdorkoli želi dobiti podrobnejši vpogled v nastanek današnjih površinskih oblik, ki sestavljajo razgibano ozemlje v porečju zgornje Savinje, kjer so tipične alpske ledeniške doline, bo moral seči po Mezetovi knjigi »Gornja Savinjska dolina. Nova dognanja o geomorfološkem razvoju pokrajine« (Lj., 1966, str. 199). Tudi naravnogeografske poteze in obrisi doline Kokre, ki so ji dali ledeniki iz Kamniško-Savinjskih Alp značilne oblike, je podrobno preučil naš jubilar in zarisal njeno podobo od pleistocenskega obdobja do današnjih dni (1974).

RAZISKOVALEC HRIBOVSKIH SAMIN

Podrobno je predstavil razvoj in stanje na ledenikih pod Triglavom in Skuto v začetku petdesetih let. Kogarkoli bo zanimala problematika obeh naših ledenikov, ki sta na skrajnem vzhodnem obrobju evropskih Alp, se bo moral poglobiti v Mezetova preučevanja. Pri tem ne moremo prezreti Škafa v Matkovem kotu: pod severovzhodnim ostensjem Mrzle gore (2203 m) nastaja v snežišču iz leta v leto kotanja, ki jo izdolbe vodni curek, ki pada s previsne stene na snežišče.

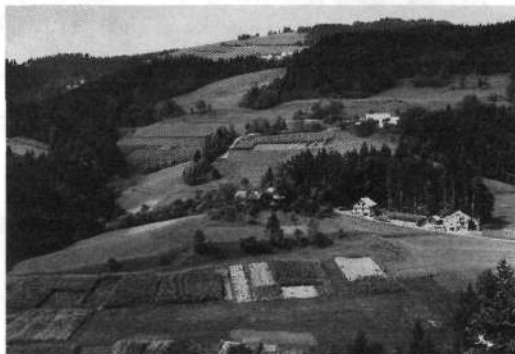
S posebno ljubeznijo in z vso znanstveno natančnostjo je preučeval prebivalstvo, njegovo sestavo in prenekatere aktualno problematiko, ki se je pojavljala pri gospodarskem preoblikovanju kmečkih družin. Prikazoval in utemeljeval je rast števila prebivalstva in njene posledice na spreminjanje pokrajinske fiziognomije.

V sklopu Mezetovega raziskovalnega dela, ki je bilo namenjeno alpsko-dinarskemu svetu, zavzemajo posebno mesto poplavalna območja (Gornja Savinjska dolina, 1973; Bloke, 1977), ali pokrajinski učinki katastrofalnih poplav ob Savinji leta 1990. Niso ga zanimala le razdejanja, ki jih je povzročila vodna ujma, temveč tudi učinki in posledice odpravljanja obstoječih razdejanj.

Posebno mesto zavzemajo v Mezetovem znanstveno-raziskovalnem opusu hribovske kmetije z vso njihovo pestro geografsko in socialno-gospodarsko ter demografsko problematiko. Na nekatere geografske vidike, ki jih je izluščil s preučitvijo hribovskih samin v Gornji Savinjski dolini, je opozoril že leta 1960 v Geografskem vestniku — Melikovem zborniku. Odtlej je bila problematika hribovskega gospodarskega prostora stalno v ospredju in osredju Mezetovega znanstvenega dela. Podrobno, tudi in predvsem z razvojne vidika, je prikazal kmetije na Solčavskem (1963), v Lučki pokrajini (1965), pa v vzhodnem delu Gornje

Hribovske kmetije na območju Paškega Kozjaka (naselje Kozjak)

Pogled iz Spodnjega Doliča na kmetije v Paki na južnem Pohorju

Savinjske doline (1969). V tem zaporedju so bile podrobno preučene hribovske samine v Gornji Savinjski dolini: zarisana je bila njihova razvojna in sočasna gospodarsko-proizvodna usmerjenost. Vsa ta preučevanja so nudila dobro izhodišče za izdelavo metodologije preučevanja hribovskih kmetij na Slovenskem (1980), ki je potekalo pod vodstvom in mentorstvom dr. Mezeza v osemdesetih letih v okviru inštitutskega raziskovalnega programa. V tem raziskovalnem projektu je Drago Meze preučil blizu 5000 hribovskih samin na Slovenskem. Najprej je v obliki strnjene sinteze zarisal podobo in stanje hribovskih kmetij v Gornji Savinjski občini po letu 1967 (objavljeno 1979). Sledile so njegove dragocene študije, ki so prikazovale hribovske kmetije ob Kokri in v Krvavškem predgorju (1981), med dolinami Kokre in Drage (1983), v Polhograjskem hribovju, v njegovi bližnji okolici in v sosednjih Rovtahn (1985), pa v Selški dolini (1986), na Idrijskem in Cerkljanskem (1987), na Šentviški planoti in v Trebuši (1988).

SOAVTOR VEČ KNJIŽEVNIH DEL

Mezetova preučevanja hribovskih kmetij so prinesla mnoge nove poglede na stanje kmetijstva v hribovskem svetu. Z njimi smo dobili natančen vpogled v posamezne pokrajinske sestavine, ki pomembno vplivajo na socialno in gospodarsko podobo domačij (npr. velikost posesti, nadmorska višina obdelovalne zemlje, nagnjenost — strmina kmetijskih površin,

Pohorske samine med Sko-
marjem in Pako

Foto: Milan Natek

prometna dostopnost in infrastrukturna opremljenost, gospodarska usmerjenost, strojno-tehnološka opremljenost, demografska sestava in potencial na kmetijah živečega prebivalstva itd.). Tako zasnovana preučevanja so dala dragocena izhodišča za aplikativno vrednotenje stanja po hribovskih kmečkih domovih.

V vsaki Mezetovi razpravi o hribovskih kmetijah je tudi poglavje o oblikah in spremembah kmečkega doma, ki je socialno-gospodarsko osrčje sleherne kmetije. Dolgoletna raziskovalna spoznanja je strnil v nekaj preglednih razprav, kot so: Spremembe v hribovski kmečki kulturni pokrajini (1986) ali Hribovska pokrajina se spreminja (1989), Učinki povezave gornjesavinjskih hribovskih kmetij s cestami (1981), Nekaj o kmečki hiši hribovskih kmetij v Gornji Savinjski dolini (1981).

Kdo ne pozna Mezetove knjižice o Logarski dolini, ki jo je napisal skupaj s **prof. dr. A. Ramovšem** in je izšla kot 82. zvezek v zbirki Kulturni in naravni spomeniki Slovenije (1978)! Za monografijo Slovenske gore (1982) je prispeval poglavje »Raziskovanje«; v njem so na pregleden način predstavljeni vsi najpomembnejši preučevalci našega gorskega sveta, in sicer z različnih znanstvenih področij.

Albanske Alpe

Tudi Albanija ima svoje Alpe, ki se razprostirajo na severozahodu države nedaleč od Skadarskega jezera. Ena izmed dolin, ki se zajedajo globoko med pogosto zasnežene vršace, se odpira nedaleč od Skadra. Dolina, na koncu katere leži vasica Boge, se v toplejših mesecih blešči v zelenju sočnih pašnikov, nad katerimi se strmih pobočij oklepajo od snežnih plazov nenavadno zveržena drevesa.

Hoja po čudoviti pokrajini je pravi blagoslov in nagrada za dolge ure poskakovanja na trdih sedežih majhnega avtobusa, ki tod pomeni redko zvezo s svetom. Ljubitelji visokogorskega trekinga bi lahko tod uživali še bolj kot v vedno obleganem Nepal. Narava je še bolj nedotaknjena in nič manj divja, ljudje pa prijazni in še nepokvarjeni kljub dejstvu, da v njihovo krajstvo le zaldejo redki tujci. Ozko dolino obdajajo strmi vrhovi, še pozno pomladi ujeti v snežne zamete. Morda bodo tod nekoč zrasla celo visokogorska smučišča, toda še lep čas — pravzaprav je mogoče upati, da za vedno — bo dolina ostala takšna, kot je.

Prav tako ne moremo mimo številnih Mezetovih prispevkov, ki jih je objavil Planinski vestnik v petdesetih in šestdesetih letih. V njih je pisal o Skutinem ledeniku in Martuljku ali geografskih poteh po Gornji Savinjski dolini. Prikazal je pokrajinske značilnosti v povirju Savinje na Solčavskem, zakrasele Golte, Smrekovsko vulkansko pogorje, pa Lučko pokrajino z Raduho (2062 m) in osamljeno Menino (1508 m). Opisal je obiske vrhov in dolinic v porečju Drete in še marsikaj drugega.

SPOZNANJA ZA ZAKLADNICO ZNANJA

Številni Mezetovi članki s širšo planinsko in gospodarsko-turistično problematiko so bili objavljeni tudi v Turističnem vestniku. V njih je predstavil geografski oris Posavinja in pisal o turizmu v Logarski dolini, pa o hribovskih kmetijah in kmečkem turizmu. Bil je prvi, ki je predstavil pomen nove avtomobilske panoramske ceste, ki je speljana med Olševo (1929 m) in Logarsko dolino.

Za tretjo knjigo Krajevnege leksikona Slovenije (1976) je podrobno predstavil vsa naselja v Gornji Savinjski dolini. Za Enciklopedijo Jugoslavije kakor tudi na njeno izdajo v slovenščini je prispeval več kot 50 gesel z območja slovenskega alpskega ali hribovskega sveta. Sodeluje tudi pri Enciklopediji Slovenije z najrazličnejšimi gesli.

Skratka, Mezetova raziskovalna bera je izredno bogata. S svojimi deli nam je predstavil vsakdanji utrip slovenskega alpskega sveta in problematiko njegovega človeka. Za vse, kar nam je dal, mu nismo hvaležni samo ljubitelji in obiskovalci naših gora, temveč vsi, ki se zavedajo lepote slovenskih pokrajin. Dr. Drago Meze je s svojimi preučevanji razkrival zapletene odnose med človekom in okoljem, še zlasti v izredno občutljivih predelih našega hribovskega sveta. Za vse, kar nam je dal v zakladnico našega vedenja o slovenskih pokrajinah, smo mu iskreno hvaležni.

Ob njegovem življenjskem in delovnem jubileju mu želimo obilo trdnega zdravja in da bi nas tudi v prihodnje razveseljeval z novimi spoznanji o slovenski zemlji in njenem človeku.